Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera întâi)

21 martie 2013*

„Directiva 2003/55/CE — Piața internă în sectorul gazelor naturale — Directiva 93/13/CEE — Articolul 1 alineatul (2) și articolele 3-5 — Contracte încheiate între vânzători sau furnizori și consumatori — Condiții generale — Clauze abuzive — Modificare unilaterală de către vânzător sau furnizor a prețului serviciului — Referire la o reglementare imperativă concepută pentru altă categorie de consumatori — Aplicabilitatea Directivei 93/13/CEE — Obligația privind o redactare clară și inteligibilă și privind transparența”

În cauza C-92/11,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Bundesgerichtshof (Germania), prin decizia din 9 februarie 2011, primită de Curte la 28 februarie 2011, în procedura

RWE Vertrieb AG

împotriva

Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen eV,

CURTEA (Camera întâi),

compusă din domnul A. Tizzano, președinte de cameră, domnii A. Borg Barthet, M. Ilešič, M. Safjan (raportor) și doamna M. Berger, judecători,

avocat general: doamna V. Trstenjak,

grefier: domnul K. Malacek, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 28 iunie 2012,

luând în considerare observațiile prezentate:

— pentru RWE Vertrieb AG, de P. Rosin, de J. Schütze și de A. von Graevenitz, Rechtsanwälte;

— pentru Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen eV, de P. Wassermann, Rechtsanwalt;

— pentru guvernul german, de T. Henze și de J. Kemper, în calitate de agenți;

— pentru guvernul belgian, de T. Materne și de J.-C. Halleux, în calitate de agenți;

— pentru Comisia Europeană, de M. Owsiany-Hornung și de S. Grünheid, în calitate de agenți,

* Limba de procedură: germana.

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 13 septembrie 2012,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea, pe de o parte, a articolului 1 alineatul (2) și a articolelor 3 și 5 din Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii (JO L 95, p. 29, Ediție specială, 15/vol. 2, p. 273), precum și a punctului 1 litera (j) și a punctului 2 litera (b) al doilea paragraf din anexa la aceasta și, pe de altă parte, a articolului 3 alineatul (3) și a literelor (b) și (c) din anexa A la Directiva 2003/55/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 iunie 2003 privind normele comune pentru piața internă în sectorul gazelor naturale și de abrogare a Directivei 98/30/CE (JO L 176, p. 57, Ediție specială, 12/vol. 2, p. 80).

2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între RWE Vertrieb AG (denumită în continuare „RWE”), pe de o parte, și Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen eV (denumit în continuare „Oficiul pentru Protecția Consumatorului”), pe de altă parte, cu privire la utilizarea de către RWE a unor clauze pretins abuzive în contracte încheiate cu consumatori.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

Directiva 93/13

3 Al treisprezecelea considerent al Directivei 93/13 prevede:

„[…] actele cu putere de lege sau normele administrative ale statelor membre, care determină direct sau indirect clauzele contractelor încheiate cu consumatorii, nu conțin clauze abuzive; […] în consecință, nu este necesar ca prezenta directivă să se aplice clauzelor care reflectă actele cu putere de lege sau normele administrative obligatorii și principiile sau dispozițiile din convențiile internaționale la care statele membre sau Comunitatea sunt părți; […] în această privință, formularea «acte cu putere de lege sau norme administrative obligatorii» din articolul 1 alineatul (2) [din această directivă] se referă și la normele care, în conformitate cu legea, se aplică între părțile contractante, cu condiția să nu se fi instituit alte acorduri”.

4 Al douăzecilea considerent al acestei directive prevede:

„[…] consumatorului ar trebui să i se ofere posibilitatea de a analiza toate clauzele și […], în caz de dubiu, ar trebui să prevaleze interpretarea cea mai favorabilă pentru consumator”.

5 Potrivit articolului 1 alineatul (2) din Directiva 93/13:

„Dispozițiile prezentei directive nu se aplică clauzelor contractuale care reflectă acte cu putere de lege sau norme administrative obligatorii sau dispozițiile ori principiile din convențiile internaționale la care statele membre sau Comunitatea sunt părți, în special în domeniul transportului.”

6 Articolul 3 din această directivă prevede:

„(1) O clauză contractuală care nu s-a negociat individual se consideră ca fiind abuzivă în cazul în care, în contradicție cu cerința de bună-credință, provoacă un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților care decurg din contract, în detrimentul consumatorului.

(2) Se consideră întotdeauna că o clauză nu s-a negociat individual atunci când a fost redactată în prealabil, iar, din acest motiv, consumatorul nu a avut posibilitatea de a influența conținutul clauzei, în special în cazul unui contract de adeziune.

Faptul că anumite aspecte ale unei clauze sau o anumită clauză au fost negociate individual nu exclude aplicarea prezentului articol pentru restul contractului, în cazul în care o evaluare globală a acestuia indică faptul că este, cu toate acestea, un contract de adeziune.

În cazul în care orice vânzător sau furnizor pretinde că s-a negociat individual o clauză standard, acestuia îi revine sarcina probei.

(3) Anexa conține o listă orientativă și neexhaustivă a clauzelor care pot fi considerate abuzive.”

7 Potrivit articolului 4 alineatul (1) din directiva menționată:

„[…] caracterul abuziv al unei clauze contractuale se apreciază luând în considerare natura bunurilor sau a serviciilor pentru care s-a încheiat contractul și raportându-se, în momentul încheierii contractului, la toate circumstanțele care însoțesc încheierea contractului și la toate clauzele contractului sau ale unui alt contract de care acesta depinde.”

8 Articolul 5 din aceeași directivă prevede:

„În cazul contractelor în care toate clauzele sau o parte a acestora sunt prezentate consumatorului în scris, acestea trebuie întotdeauna redactate într-un limbaj clar și inteligibil. În cazul în care există îndoieli cu privire la sensul unei clauze, prevalează interpretarea cea mai favorabilă pentru consumator. […]”

9 Anexa la Directiva 93/13 enumeră clauzele menționate la articolul 3 alineatul (3) din aceasta din urmă:

„1. Clauzele care au ca obiect sau ca efect:

[…]

(i) angajarea irevocabilă a consumatorului prin clauze cu care acesta nu a putut să se familiarizeze înainte de încheierea contractului;

(j) autorizarea vânzătorului sau furnizorului să modifice unilateral clauzele contractului, fără a avea un motiv întemeiat care să fie precizat în contract;

[…]

(l) prevederea ca prețul bunurilor să fie stabilit în momentul livrării sau acordarea posibilității unui vânzător de bunuri sau unui furnizor de servicii să crească prețul acestora fără să îi acorde cumpărătorului, în ambele cazuri, dreptul corespondent de a anula contractul, în cazul în care prețul final este prea ridicat în comparație cu prețul convenit la încheierea contractului;

[…]

2. Domeniul de aplicare al literelor […] (j) și (l)

[…]

b) […]

Litera (j) nu aduce atingere clauzelor în temeiul cărora un vânzător sau furnizor își rezervă dreptul de a modifica unilateral clauzele unui contract cu durată nedeterminată, cu condiția ca acesta să aibă obligația de a-l informa pe consumator cu un preaviz rezonabil și ca consumatorul să aibă libertatea de a rezilia contractul.

[…]

(d) Litera (l) nu aduce atingere clauzelor de indexare a prețurilor, în cazurile în care acestea sunt conforme cu legea, cu condiția ca metoda în conformitate cu care variază prețurile să fie descrisă în mod explicit."

Directiva 2003/55

10 Articolul 3 alineatul (3) din Directiva 2003/55 are următorul cuprins:

„Statele membre iau măsurile adecvate pentru protejarea consumatorilor finali și pentru a asigura un nivel ridicat al protecției consumatorilor și se asigură, în special, că există măsurile de siguranță adecvate pentru protecția consumatorilor vulnerabili, inclusiv măsuri adecvate pentru a-i ajuta să evite deconectarea. În acest context, ele pot lua măsuri adecvate pentru a-i proteja pe consumatorii din zonele îndepărtate care sunt racordați la rețeaua de gaze naturale. Statele membre pot desemna un furnizor de forță majoră pentru consumatorii conectați la rețeaua de gaze naturale. Ele garantează un nivel ridicat de protecție a consumatorilor, în special în privința transparenței referitoare la condițiile contractuale generale, la informațiile generale și la mecanismele de soluționare a divergențelor. Statele membre asigură ca un consumator eligibil să își poată schimba efectiv furnizorul. Cel puțin în privința consumatorilor casnici, aceste măsuri le includ pe cele menționate la anexa A."

11 Anexa A la Directiva 2003/55, care privește măsuri privind protecția consumatorului, are următorul cuprins:

„Fără a aduce atingere normelor comunitare privind protecția consumatorilor, în special Directivei 97/7/CE a Parlamentului European și a Consiliului [din 20 mai 1997 privind protecția consumatorilor cu privire la contractele la distanță (JO L 144, p. 19, Ediție specială, 15/vol. 4, p. 160)] și Directivei 93/13 […], măsurile prevăzute la articolul 3 au ca obiect să garanteze consumatorilor:

(a) […]

Condițiile contractelor trebuie să fie echitabile și trebuie comunicate în prealabil. În orice caz, aceste informații trebuie furnizate înainte de încheierea sau confirmarea contractului. În cazul în care contractele sunt încheiate prin intermediari, înainte de încheierea contractului se furnizează și informațiile de mai sus;

(b) avertizarea în timp util cu privire la orice intenție de modificare a condițiilor contractuale și informarea cu privire la dreptul lor de denunțare a contractului atunci când se notifică intenția de a-l modifica. Prestatorii de servicii își notifică de îndată abonații în legătură cu orice majorare a tarifelor, în timp util și, în orice caz, înainte de sfârșitul perioadei normale de facturare după

intrarea în vigoare a majorării. Statele membre asigură consumatorilor libertatea de a denunța contractul, în cazul în care nu acceptă noile condiții care le-au fost notificate de furnizorul lor de gaze naturale;

(c) informații transparente cu privire la prețurile și tarifele practicate, precum și la condițiile generale aplicabile, în ceea ce privește accesul la și utilizarea serviciilor de gaze naturale;

(d) […] Condițiile generale trebuie să fie echitabile și transparente. Ele sunt enunțate într-un limbaj clar și inteligibil. Consumatorii trebuie să fie protejați față de metodele de vânzare incorecte sau care induc în eroare.

[…]”

Dreptul german

12 Conform articolului 1 alineatele (1) și (2) din Regulamentul privind condițiile generale de aprovizionare cu gaze naturale a clienților supuși tarifării standard (Verordnung über Allgemeine Bedingungen für die Gasversorgung von Tarifkunden, denumit în continuare „AVBGasV”), aplicabil în perioada menționată în litigiul principal:

„(1) Condițiile generale pe baza cărora întreprinderile de distribuție a gazelor sunt obligate […] să racordeze orice persoană la rețeaua lor de distribuție și să furnizeze gaze naturale la un tarif standard sunt prevăzute la articolele 2-34 din prezentul regulament. Aceste condiții fac parte din contractul de furnizare.

(2) În sensul prezentului regulament, prin consumator se înțelege consumatorul supus tarifării standard.”

13 Articolul 4 alineatele (1) și (2) din AVBGasV prevede:

„(1) Întreprinderea de distribuție a gazelor pune la dispoziție gaze naturale la tarife standard și în condițiile generale aplicabile. Valoarea energetică împreună cu variația rezultată din condițiile de producție și de cumpărare ale întreprinderii, precum și presiunea statică relevantă pentru aprovizionarea cu gaz a consumatorilor se stabilesc conform tarifelor standard.

(2) Modificarea tarifelor standard și a condițiilor generale produce efecte numai după publicarea acestora.

[…]”

14 Articolul 32 alineatele (1) și (2) din AVBGasV prevede:

„(1) Contractul se derulează fără întrerupere până la rezilierea sa de către una dintre părți, cu un preaviz de o lună la sfârșitul unei luni calendaristice […]

(2) În cazul modificării tarifului standard sau al modificării condițiilor generale de către întreprinderea de distribuție a gazelor în temeiul prezentului regulament, consumatorii pot să rezilieze contractul cu un preaviz de două săptămâni la sfârșitul lunii calendaristice care urmează publicării oficiale.

[…]”

15 Articolul 307 din Codul civil german (Bürgerliches Gesetzbuch, denumit în continuare „BGB”) prevede:

„(1) Dispozițiile care figurează în condițiile generale de vânzare sunt inaplicabile în cazul în care defavorizează în mod disproporționat partenerul contractual al utilizatorului, cu încălcarea obligației de bună-credință. Un dezavantaj disproporționat poate rezulta și din faptul că dispoziția nu este clară și inteligibilă.

(2) În cazul în care există dubii, se va prezuma că există un dezavantaj disproporționat în cazul în care o dispoziție

1. nu este compatibilă cu ideile fundamentale ale reglementării legale de la care se îndepărtează sau

2. limitează drepturi și obligații esențiale care rezultă din natura contractului, astfel încât realizarea obiectivului contractual este amenințată.

(3) Alineatele (1) și (2), precum și articolele 308 și 309 se aplică numai dispozițiilor din condițiile generale de vânzare prin care se derogă de la prevederile legale sau prin care se stabilesc norme suplimentare. Alte dispoziții pot fi declarate inaplicabile în temeiul alineatului (1) prima teză coroborat cu alineatul (1) a doua teză.”

16 Potrivit articolului 310 alineatul (2) din BGB:

„Articolele 308 și 309 nu se aplică contractelor încheiate de întreprinderile de distribuție a energiei electrice, a gazelor naturale, a energiei termice și a apei cu privire la aprovizionarea consumatorilor cu energie electrică, gaze naturale, energie termică și apă din rețeaua de distribuție, în măsura în care condițiile de aprovizionare nu derogă în defavoarea consumatorului de la condițiile generale de aprovizionare a clienților supuși tarifării standard cu energie electrică, gaze naturale, energie termică și apă. Prima teză se aplică în mod corespunzător contractelor privind evacuarea apei menajere.”

Litigiul principal și întrebările preliminare

17 RWE, o întreprindere de distribuție a gazelor naturale, a încheiat cu consumatorii, în regimul libertății contractuale, contracte de furnizare a gazelor naturale (contracte speciale). Pe lângă posibilitatea încheierii unor astfel de contracte, RWE și ceilalți furnizori de gaze naturale au obligația, în conformitate cu reglementarea națională, să încheie contracte cu consumatorii cu aplicarea unei tarifări standard (contracte tarifare).

18 Clauzele din condițiile generale (denumite în continuare „CG”) inserate în contractele speciale în discuție în prezenta cauză, referitoare la modificarea prețurilor gazelor naturale, făceau referire la dispozițiile reglementării naționale sau la condițiile standardizate al căror text corespundea acestei reglementări, întrucât aceasta din urmă nu era aplicabilă respectivelor contracte și reglementa numai contractele tarifare. Reglementarea menționată permitea furnizorului să modifice unilateral prețurile gazelor naturale fără a arăta motivul, condițiile sau amploarea unei astfel de modificări, garantând, în același timp, că clienții urmau să fie informați despre respectiva modificare și că erau liberi, dacă era cazul, să denunțe contractul.

19 În perioada cuprinsă între 1 ianuarie 2003 și 1 octombrie 2005, RWE a majorat de patru ori prețurile gazelor naturale. În această perioadă, clienții în discuție în cauza principală nu au avut posibilitatea să schimbe furnizorul de gaze naturale.

20 Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen eV solicită RWE, în numele respectivilor consumatori, restituirea diferențelor pe care aceștia din urmă le-au plătit RWE cu ocazia majorărilor de preț.

21 Landgericht Dortmund a admis cererea de restituire pentru suma de 16 128,63 euro, majorată cu dobânzi. RWE nu a obținut câștig de cauză în apel în fața Oberlandesgericht.

22 RWE a formulat recurs împotriva hotărârii pronunțate de Oberlandesgericht. Bundesgerichtshof a apreciat că soluționarea litigiului principal depindea de interpretarea dispozițiilor relevante din dreptul Uniunii.

23 În aceste condiții, Bundesgerichtshof a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13 […] trebuie interpretat în sensul că clauzele contractuale privind modificările de preț din contractele de furnizare a gazelor naturale încheiate cu consumatorii care nu intră sub incidența obligației generale de aprovizionare, ci a libertății contractuale generale (denumiți în continuare «consumatori speciali»), nu fac obiectul directivei în cazul în care, în aceste clauze contractuale din raporturile contractuale cu consumatorii speciali, au fost preluate literal dispozițiile legale aplicabile consumatorilor supuși tarifării standard în cadrul obligației generale de racordare și de aprovizionare?

2) Articolele 3 și 5 coroborate cu punctul 1 [litera] (j) și cu punctul 2 [litera] (b) al doilea [paragraf] din anexa […] la Directiva 93/13, precum și dispozițiile coroborate ale articolului 3 alineatul (3) și ale [literei] (b) și/sau […] (c) din anexa A la Directiva 2003/55 […], în măsura în care sunt aplicabile, trebuie interpretate în sensul că clauzele contractuale privind modificările de preț din contractele de furnizare a gazelor naturale încheiate cu consumatori speciali îndeplinesc cerințele privind redactarea clară și inteligibilă și/sau privind gradul necesar de transparență în cazul în care, deși în cuprinsul acestora nu se indică motivul, condițiile și întinderea unei modificări a prețului, totuși se garantează faptul că întreprinderea de distribuție a gazelor notifică clienților săi fiecare majorare de preț, cu un preaviz rezonabil, și că aceștia au dreptul de a rezilia contractul dacă nu doresc să accepte condițiile modificate care le vor fi fost notificate?”

Cu privire la întrebările preliminare

Cu privire la prima întrebare

24 Prin intermediul primei întrebări, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că această directivă nu se aplică clauzelor din CG inserate în contracte încheiate între un vânzător sau furnizor și un consumator, care preiau o normă din dreptul național aplicabilă altei categorii de contracte și care nu sunt supuse reglementării naționale în cauză.

25 În această privință, trebuie amintit că, după cum reiese din articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13, clauzele contractuale care reflectă acte cu putere de lege sau norme administrative obligatorii nu sunt supuse dispozițiilor acesteia.

26 Astfel, după cum reiese din al treisprezecelea considerent al Directivei 93/13, excluderea prevăzută la articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13 cuprinde clauze care reflectă dispoziții din dreptul național care se aplică între părțile contractante independent de alegerea acestora sau cele ale dispozițiilor menționate care sunt aplicabile din oficiu, cu alte cuvinte în lipsa unui aranjament diferit al părților în această privință.

27 Pe de altă parte, sunt excluse din domeniul de aplicare al acestei directive clauzele contractuale care reflectă dispoziții din reglementarea națională care guvernează o anumită categorie de contracte, nu doar în cazuri în care contractul încheiat de către părți aparține acestei categorii de contracte, ci și în ceea ce privește alte contracte cărora li se aplică respectiva reglementare în conformitate cu o dispoziție din dreptul național.

28 Astfel cum arată avocatul general la punctul 47 din concluzii, această excludere a aplicării regimului Directivei 93/13 este justificată de faptul că, în cazurile prevăzute la punctele 26 și 27 din prezenta hotărâre, se poate prezuma în mod legitim că legiuitorul național a stabilit un echilibru între ansamblul drepturilor și obligațiilor părților în anumite contracte.

29 Cu toate acestea, acest raționament nu este aplicabil clauzelor unui contract diferit de cele menționate la punctul 27 din prezenta hotărâre. Într-o astfel de situație, legiuitorul național a hotărât astfel să excludă respectivul contract din domeniul de aplicare al regimului de reglementare prevăzut pentru alte categorii de contracte. O eventuală voință a părților de a extinde aplicarea acestui regim la un contract diferit nu poate fi asimilată stabilirii de către legiuitorul național a unui echilibru între ansamblul drepturilor și obligațiilor părților în contract.

30 Pe de altă parte, a permite excluderea aplicării Directivei 93/13 la clauzele contractuale pentru simplul fapt că acestea preiau acte cu putere de lege sau norme administrative naționale care nu sunt aplicabile contractului încheiat de către părți sau că se referă la astfel de dispoziții ar compromite regimul protecției consumatorilor instituit prin această directivă.

31 Astfel, în aceste condiții, un vânzător sau furnizor ar putea să se sustragă cu ușurință controlului caracterului abuziv al clauzelor care nu au făcut obiectul unei negocieri individuale cu un consumator prin redactarea clauzelor din contractele sale în același fel ca și cele prevăzute de reglementarea națională pentru anumite categorii de contracte. Or, ansamblul drepturilor și obligațiilor create prin contractul redactat astfel nu ar corespunde în mod necesar echilibrului pe care legiuitorul național a dorit să îl stabilească pentru contractele guvernate de reglementarea sa în materie.

32 În speță, astfel cum reiese din dosarul național, posibilitatea unui furnizor de a modifica unilateral prețul gazelor naturale fără a arăta motivul, condițiile sau amploarea unei modificări a respectivului preț era prevăzută de reglementarea națională, și anume de AVBGasV, care nu era aplicabilă contractelor speciale de furnizare a gazelor naturale încheiate de RWE cu consumatorii în regimul libertății contractuale.

33 Legiuitorul german a ales, așadar, să excludă contractele speciale din domeniul de aplicare al AVBGasV.

34 Pe de altă parte, această constatare nu este repusă în discuție de faptul că interzicerea clauzelor specifice prevăzute la articolele 308 și 309 din BGB nu este aplicabilă, în temeiul articolului 310 alineatul (2) din acest cod, contractelor întreprinderilor de distribuție a gazelor naturale care reglementează furnizarea către clienții cu contract special, în măsura în care condițiile de aprovizionare nu se îndepărtează, în detrimentul acestora din urmă, de cele din regulamentele cu privire la condițiile generale de distribuție către consumatori, care conțin tariful standard.

35 Astfel, respectivelor contracte speciale li se aplică articolul 307 din BGB, în temeiul căruia dispozițiile care figurează în CG sunt inaplicabile în cazul în care defavorizează în mod disproporționat partenerul contractual al utilizatorului, cu încălcarea obligației de bună-credință, întrucât un astfel de dezavantaj poate rezulta și din faptul că dispoziția în discuție nu este clară și inteligibilă.

36 Or, articolul 307 din BGB corespunde articolului 3 din Directiva 93/13, care este un element fundamental al regimului protecției consumatorilor instituit prin această directivă.

37 Rezultă din aceste considerații, astfel cum a arătat, în esență, avocatul general la punctul 56 din concluzii, că legiuitorul german a decis în mod deliberat să nu aplice contractelor speciale regimul stabilit prin reglementarea națională care stabilește conținutul clauzelor din contractele de furnizare de gaze naturale.

38 În aceste condiții, nu este exclusă, în temeiul articolului 1 alineatul (2) din Directiva 93/13, aplicarea acesteia din urmă în privința clauzelor precum cele din contractele speciale în discuție în cauza principală.

39 Având în vedere tot ceea ce precedă, trebuie să se răspundă la prima întrebare că articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că această directivă se aplică clauzelor din CG inserate în contracte încheiate între un vânzător sau furnizor și un consumator, care preiau o normă din dreptul național aplicabilă altei categorii de contracte și care nu sunt supuse reglementării naționale în cauză.

Cu privire la a doua întrebare

40 Prin intermediul celei de a doua întrebări, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă articolele 3 și 5 din Directiva 93/13 coroborate cu punctul 1 litera (j) și cu punctul 2 litera (b) al doilea paragraf din anexa la această directivă, precum și articolul 3 alineatul (3) din Directiva 2003/55 coroborat cu litera (b) și/sau (c) din anexa A la această din urmă directivă trebuie interpretate în sensul că o clauză contractuală standard, prin care întreprinderea de distribuție își rezervă dreptul de a modifica unilateral prețul furnizării gazelor naturale, dar care nu arată motivul, condițiile sau amploarea unei astfel de modificări, este conformă cu cerințele impuse prin dispozițiile menționate în cazul în care se garantează faptul că consumatorii sunt informați despre modificarea prețului cu un termen de preaviz rezonabil și că aceștia din urmă au dreptul să rezilieze contractul dacă nu doresc să accepte aceste modificări.

41 Pentru a răspunde la această întrebare, este important, mai întâi, să se amintească faptul că sistemul de protecție pus în aplicare prin Directiva 93/13 se bazează pe ideea că un consumator se găsește într-o situație de inferioritate față de un vânzător sau furnizor în ceea ce privește atât puterea de negociere, cât și nivelul de informare, situație care îl determină să adere la condițiile redactate în prealabil de vânzător sau furnizor, fără a putea exercita o influență asupra conținutului acestora (Hotărârea din 15 martie 2012, Pereničová și Perenič, C-453/10, punctul 27, precum și Hotărârea din 26 aprilie 2012, Invitel, C-472/10, punctul 33).

42 Având în vedere o astfel de situație de inferioritate, Directiva 93/13 prevede, pe de o parte, la articolul 3 alineatul (1) interzicerea clauzelor standard care, în contradicție cu cerința de bună-credință, provoacă un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților care decurg din contract, în detrimentul consumatorului.

43 Pe de altă parte, Directiva 93/13 impune la articolul 5 vânzătorilor sau furnizorilor obligația de a formula clauzele într-un limbaj clar și inteligibil. Al douăzecilea considerent al Directivei 93/13 precizează în această privință că, în mod efectiv, consumatorului trebuie să i se ofere posibilitatea de a analiza toate clauzele din contract.

44 Astfel, pentru un consumator, informarea, înaintea încheierii unui contract, cu privire la condițiile contractuale și la consecințele respectivei încheieri este de o importanță fundamentală. Acesta din urmă decide, în special pe baza respectivei informări, dacă dorește să se oblige potrivit condițiilor redactate în prealabil de către vânzător sau furnizor.

45 Pe de altă parte, legiuitorul Uniunii a acordat o importanță specială acestei informări a consumatorului și în cadrul Directivei 2003/55, așadar în mod specific în raport cu contractele de aprovizionare cu gaze naturale. Astfel, această din urmă directivă obligă statele membre, în temeiul articolului 3 alineatul (3), să garanteze un nivel ridicat de protecție a consumatorilor în privința transparenței referitoare la condițiile contractuale. În această privință, rezultă de la literele (a), (c) și (d) din anexa A la Directiva 2003/55 că respectivele state sunt, printre altele, obligate să adopte măsuri care asigură faptul că aceste condiții sunt echitabile și transparente, că sunt enunțate într-un limbaj clar și inteligibil, că sunt comunicate consumatorilor înaintea încheierii contractului și că aceștia din urmă primesc informații transparente cu privire la prețurile și tarifele practicate, precum și la CG aplicabile. Această anexă precizează, în plus, că măsurile care sunt menționate în cuprinsul acesteia se aplică fără a aduce atingere Directivei 93/13.

46 În ceea ce privește o clauză standard, precum cea în discuție în litigiul principal, care permite întreprinderii de distribuție să modifice în mod unilateral costurile furnizării gazelor, trebuie arătat că rezultă atât de la punctul 2 litera (b) al doilea paragraf și litera (d) din anexa la Directiva 93/13, cât și de la litera (b) din anexa A la Directiva 2003/55 că legiuitorul a recunoscut, în cadrul contractelor pe durată nedeterminată, precum contractele de furnizare a gazelor naturale, existența unui interes legitim al întreprinderii de distribuție de a putea să modifice costurile serviciului său.

47 O clauză standard care permite o astfel de adaptare unilaterală trebuie, cu toate acestea, să respecte cerințele de bună-credință, de echilibru și de transparență impuse prin directivele menționate.

48 În această privință, trebuie să se amintească faptul că, în cele din urmă, competența de a stabili acest lucru în fiecare caz concret nu aparține Curții, ci instanței naționale. Astfel, sunt de competența Curții interpretarea dispozițiilor acestor directive, precum și criteriile pe care instanța națională poate sau trebuie să le aplice la examinarea unei clauze contractuale în raport cu acestea, având-se în vedere că este de competența instanței menționate să se pronunțe, ținând seama de aceste criterii, asupra calificării concrete a unei clauze contractuale specifice în funcție de împrejurările proprii fiecărei spețe (a se vedea Hotărârea din 9 noiembrie 2010, VB Pénzügyi Lízing, C-137/08, Rep., p. I-10847, punctul 44, și Hotărârea Invitel, citată anterior, punctul 22)

49 În ceea ce privește aprecierea care trebuie realizată în privința unei clauze care permite unui vânzător sau furnizor să modifice unilateral costurile serviciului care trebuie furnizat, Curtea a arătat deja că rezultă din articolele 3 și 5, precum și de la punctul 1 literele (j) și (l) și de la punctul 2 literele (b) și (d) din anexa la Directiva 93/13 că prezintă o importanță esențială în acest scop aspectul dacă, pe de o parte, în contract se indică în mod transparent metoda în conformitate cu care variază costurile aferente serviciului care trebuie furnizat și motivele acestei variații, astfel încât consumatorul să poată să prevadă, pe baza unor criterii clare și inteligibile, eventualele modificări ale acestor costuri, și, pe de altă parte, dacă acești consumatori dispun de dreptul de a pune capăt contractului în cazul în care aceste costuri ar fi efectiv modificate (a se vedea în acest sens Hotărârea Invitel, citată anterior, punctele 24, 26 și 28).

50 În ceea ce privește, în primul rând, obligația de informare a consumatorului, o simplă referire, realizată în CG, la un text legislativ sau la o normă administrativă care prevede drepturile și obligațiile părților nu îndeplinește această obligație de a aduce la cunoștința consumatorului metoda în conformitate cu care variază respectivele costuri și motivele acestei variații, precum și dreptul său de a rezilia contractul. Astfel, este esențial ca acest consumator să fie informat de către vânzător sau furnizor despre conținutul dispozițiilor în cauză (a se vedea în acest sens Hotărârea Invitel, citată anterior, punctul 29).

51 Deși nivelul informării cerute poate să varieze în funcție de împrejurările specifice fiecărui caz și de produsele sau de serviciile în discuție, lipsa unei informări în acest sens înaintea încheierii contractului nu poate, în principiu, să fie compensată prin simplul fapt că, în cursul executării contractului, consumatorii vor fi informați despre modificarea costurilor cu un preaviz rezonabil și despre dreptul lor de a rezilia contractul în cazul în care nu doresc să accepte această modificare.

52 Astfel, deși din perspectiva punctului 2 litera (b) din anexa la Directiva 93/13 și a literei (b) din anexa A la Directiva 2003/55 revine întreprinderii de distribuție obligația de a preveni consumatorii cu un preaviz rezonabil despre orice majorare a tarifelor și despre dreptul acestora de a rezilia contractul, această obligație, care este prevăzută pentru ipoteza în care respectiva întreprindere ar dori efectiv să își exercite dreptul pe care și l-a rezervat de a modifica tarifele, se adaugă celei de a informa consumatorul, înaintea încheierii contractului și în termeni clari și inteligibili, despre principalele condiții de exercitare a unui astfel de drept de modificare unilaterală.

53 Aceste cerințe stricte cu privire la obligația de informare a consumatorului, atât în stadiul încheierii unui contract de distribuție, cât și în timpul executării acestuia, în ceea ce privește dreptul vânzătorului sau furnizorului de a modifica unilateral condițiile acestuia corespund unei echilibrări a intereselor celor două părți. Interesului legitim al vânzătorului sau furnizorului de a-și lua măsuri de precauție împotriva unei schimbări a împrejurărilor îi corespunde interesul la fel de legitim al consumatorului, pe de o parte, de a cunoaște și, așadar, de a putea să prevadă consecințele pe care o astfel de schimbare le-ar putea avea în viitor în privința sa și, pe de altă parte, de a dispune, într-o astfel de ipoteză, de informații care să îi permită să reacționeze în modul cel mai adecvat la noua sa situație.

54 În ceea ce privește, în al doilea rând, dreptul consumatorului de a rezilia contractul de distribuție pe care l-a încheiat, în cazul unei modificări unilaterale a tarifelor practicate de vânzător sau furnizor, este de o importanță esențială, astfel cum a arătat, în esență, avocatul general la punctul 85 din concluzii, ca facultatea de reziliere conferită consumatorului să nu fie formală, ci să poată fi realmente exercitată. Această situație nu s-ar regăsi atunci când, pentru motive legate de modalitățile de punere în practică a dreptului de reziliere sau de condițiile pieței în cauză, respectivul consumator nu dispune de o posibilitate reală de a schimba furnizorul sau în cazul în care acesta nu a fost informat în mod convenabil și în timp util despre modificarea care urmează să se producă, fiind privat astfel de posibilitatea de a verifica modul de calcul al acesteia și, dacă este cazul, de a schimba furnizorul. În această privință, trebuie luate în considerate, printre altele, aspectul dacă piața în cauză este concurențială, costul eventual, pentru consumator, în legătură cu rezilierea contractului, intervalul de timp între comunicarea noilor tarife și intrarea lor în vigoare, informațiile oferite în momentul acestei comunicări, precum și costul care trebuie suportat și intervalul de timp necesar pentru schimbarea furnizorului.

55 Având în vedere considerațiile care precedă, trebuie să se răspundă la a doua întrebare:

— Articolele 3 și 5 din Directiva 93/13 coroborate cu articolul 3 alineatul (3) din Directiva 2003/55 trebuie interpretate în sensul că, în scopul de a aprecia dacă o clauză contractuală standard, prin care o întreprindere de distribuție își rezervă dreptul să modifice costurile furnizării gazelor naturale, respectă sau nu respectă cerințele de bună-credință, de echilibru și de transparență impuse prin aceste dispoziții, prezintă printre altele, o importanță esențială:

  — aspectul dacă în contract se indică în mod transparent metoda în conformitate cu care variază respectivele costuri și motivele acestei variații, astfel încât consumatorul să poată să prevadă, pe baza unor criterii clare și inteligibile, eventualele modificări ale acestor costuri. Lipsa unei informări în acest sens înaintea încheierii contractului nu poate, în principiu, să fie compensată prin simplul fapt că, în cursul executării contractului, consumatorii vor fi informați despre modificarea costurilor cu un preaviz rezonabil și despre dreptul lor de a rezilia contractul în cazul în care nu doresc să accepte această modificare și

— aspectul dacă facultatea de reziliere conferită consumatorului poate, în condițiile concrete, să fie realmente exercitată.

— Revine instanței de trimitere obligația de a efectua aprecierea menționată în funcție de toate împrejurările specifice fiecărei spețe, inclusiv în funcție de ansamblul clauzelor care figurează în CG ale contractelor de consum din care face parte clauza în litigiu.

Cu privire la limitarea în timp a efectelor prezentei hotărâri

56 În ipoteza în care hotărârea care urmează să fie pronunțată ar avea drept consecință faptul că o clauză precum cea în discuție în cauza principală nu ar îndeplini cerințele dreptului Uniunii, guvernul german, în observațiile sale scrise, a solicitat Curții să limiteze în timp efectele hotărârii sale, astfel încât interpretarea reținută în această hotărâre să nu se aplice modificărilor tarifare survenite înaintea datei pronunțării acestei hotărâri. RWE, care a formulat de asemenea o solicitare în acest sens în observațiile sale scrise, apreciază că efectele hotărârii ar trebui să fie amânate cu 20 de luni pentru a permite întreprinderilor în discuție, precum și legiuitorului național să se adapteze la consecințele acestei hotărâri.

57 În susținerea solicitărilor lor, guvernul german și RWE au invocat consecințele financiare grave care s-ar putea produce în privința unui mare număr de contracte de furnizare a gazelor naturale în Germania, determinând un deficit considerabil al întreprinderilor în discuție.

58 În această privință, trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante, interpretarea unei norme de drept a Uniunii realizată de Curte în exercitarea competenței pe care i-o conferă articolul 267 TFUE lămurește și precizează semnificația și domeniul de aplicare ale acestei norme, astfel cum trebuie sau ar fi trebuit să fie înțeleasă și aplicată de la intrarea sa în vigoare. Rezultă că norma astfel interpretată poate și trebuie să fie aplicată de către instanță raporturilor juridice născute și constituite înainte de hotărârea asupra cererii de interpretare dacă sunt întrunite și condițiile care permit supunerea litigiului privind aplicarea normei respective instanțelor competente (a se vedea în special Hotărârea din 2 februarie 1988, Blaizot și alții, 24/86, Rec., p. 379, punctul 27, Hotărârea din 10 ianuarie 2006, Skov și Bilka, C-402/03, Rec., p. I-199, punctul 50, Hotărârea din 18 ianuarie 2007, Brzeziński, C-313/05, Rep., p. I-513, punctul 55, precum și Hotărârea din 7 iulie 2011, Nisipeanu, C-263/10, punctul 32).

59 Curtea poate numai în mod excepțional, în aplicarea principiului general al securității juridice inerent ordinii juridice a Uniunii, să considere necesar să limiteze posibilitatea oricărei persoane interesate de a invoca o dispoziție pe care a interpretat-o în scopul de a contesta raporturi juridice stabilite cu bună-credință. Pentru a putea impune o astfel de limitare, este necesară întrunirea a două criterii esențiale: buna-credință a celor interesați și riscul unor consecințe grave (a se vedea în special Hotărârile citate anterior Skov și Bilka, punctul 51, și Brzeziński, punctul 56, Hotărârea din 3 iunie 2010, Kalinchev, C-2/09, Rec., p. I-4939, punctul 50, precum și Hotărârea din 19 iulie 2012, Rēdlihs, C-263/11, punctul 59).

60 În ceea ce privește riscul unor consecințe grave, trebuie să se constate, cu titlu introductiv, că în speță interpretarea dreptului Uniunii realizată de Curte în prezenta hotărâre are ca obiect noțiunea „clauză abuzivă”, menționată la articolul 3 alineatul (1) din Directiva 93/13, precum și criteriile pe care instanța națională poate sau trebuie să le aplice la examinarea clauzei contractuale în litigiu în raport cu dispozițiile Directivei 93/13, ținând seama de dispozițiile Directivei 2003/55. Astfel, este de competența instanței naționale să se pronunțe, ținând seama de aceste criterii, asupra calificării concrete a unei clauze contractuale specifice în funcție de împrejurările proprii fiecărei spețe (Hotărârile citate anterior VB Pénzügyi Lízing, punctul 44, și Invitel, punctul 22).

61 În aceste condiții, consecințele financiare pentru întreprinderile de furnizare a gazelor naturale din Germania care au încheiat cu consumatorii contracte speciale de furnizare a gazelor naturale nu pot fi stabilite doar pe baza interpretării dreptului Uniunii realizate de Curte în cadrul prezentei cauze (a se vedea prin analogie Hotărârea din 13 martie 2007, Test Claimants in the Thin Cap Group Litigation, C-524/04, Rep., p. I-2107, punctul 131).

62 În consecință, este necesar să se constate că nu poate fi considerată dovedită existența unui risc de consecințe grave, în sensul jurisprudenței menționate la punctul 59 din prezenta hotărâre, de natură să justifice o limitare în timp a efectelor prezentei hotărâri.

63 Având în vedere că al doilea criteriu menționat la punctul 59 din prezenta hotărâre nu este respectat, nu este necesar să se verifice dacă se respectă criteriul privind buna-credință a celor interesați.

64 Din aceste considerații rezultă că nu este necesar să fie limitate în timp efectele prezentei hotărâri.

Cu privire la cheltuielile de judecată

65 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera întâi) declară:

1) **Articolul 1 alineatul (2) din Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii trebuie interpretat în sensul că această directivă se aplică clauzelor din condițiile generale inserate în contracte încheiate între un vânzător sau furnizor și un consumator, care preiau o normă din dreptul național aplicabilă altei categorii de contracte și care nu sunt supuse reglementării naționale în cauză.**

2) **Articolele 3 și 5 din Directiva 93/13 coroborate cu articolul 3 alineatul (3) din Directiva 2003/55/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 26 iunie 2003 privind normele comune pentru piața internă în sectorul gazelor naturale și de abrogare a Directivei 98/30/CE trebuie interpretate în sensul că, în scopul de a aprecia dacă o clauză contractuală standard, prin care o întreprindere de distribuție își rezervă dreptul să modifice costurile furnizării gazelor naturale, respectă sau nu respectă cerințele de bună-credință, de echilibru și de transparență impuse prin aceste dispoziții, prezintă printre altele, o importanță esențială:**

   — **aspectul dacă în contract se indică în mod transparent metoda în conformitate cu care variază respectivele costuri și motivele acestei variații, astfel încât consumatorul să poată să prevadă, pe baza unor criterii clare și inteligibile, eventualele modificări ale acestor costuri. Lipsa unei informări în acest sens înaintea încheierii contractului nu poate, în principiu, să fie compensată prin simplul fapt că, în cursul executării contractului, consumatorii vor fi informați despre modificarea costurilor cu un preaviz rezonabil și despre dreptul lor de a rezilia contractul în cazul în care nu doresc să accepte această modificare și**

   — **aspectul dacă facultatea de reziliere conferită consumatorului poate, în condițiile concrete, să fie realmente exercitată.**

— **Revine instanței de trimitere obligația de a efectua aprecierea menționată în funcție de toate împrejurările specifice fiecărei spețe, inclusiv în funcție de ansamblul clauzelor care figurează în condițiile generale ale contractelor de consum din care face parte clauza în litigiu.**

Semnături